

Hvala Vam, predragi učeniki!
Nepozabljen trud bo Vaš ostal;
Cvet, ki ga hranili ste mladiki,
Sad obilen enkrat bo pogual.

Duhovnemu gospodu.

Hvala Vam, ki pridnost pohvalili,
Ste Gospod, visoko spoštovan!

Županu.

Hvala serčna Vam, ki ste častili,
Nas z navzočnostjo, gospod župán!

Slušateljem.

Hvala Vam, slušatelji častiti,
Ki povikšali ste srečni dan!
Nikdar nočemo ga pozabiti,
Spómnili se bomo vedno ná-nj.

Učencem in učenkam.

Zdaj še k Vam, učenci in nčenke!
Ure bije žalostni nam glas;
Dan spominja nas ločitve grenke —
Oh, na lepi — srečni šolski čas!

Dnevn ure odtečejo,
Leto zgine — čas je preč!
Urno valčki pomerjejo —
Oh, mladosti — ni je več! —

Modrih ukov ne zabimo,
Vadimo se pridnosti,
Čednost radi zmir' gojimo —
Saj lenuh je, ki terpi!

K dragim staršem zdaj hitite,
Vém, da želja vleče vas! —
Ali nikdar ne zabite,
Da prijaznost loči nas!

Proti Cesarjevi podobi.

Kvišku zdaj oko ozrimo
Na podobo slávljeno:
„Bog obvari“ — vsi prosimo —
„Nam Cesarja, Avstrijo!“

Se zapoje cesarska pesem.

Hrabroslav Perné.

Pedagogični pogovori.

(Spisuje Jos. Ciperle.)

15.

V prejšnjem pogovoru sem omenil, kaka naj bode jed in pijača otrokova. Deržimo se navadne poti, katero imajo pedagogika, in presto-

pimo k obleki. Tudi pri obleki ni vse eno, ali je taka ali taka. Ona je človeku, posebno v naših krajih ravno tako potrebna k življenju, kakor jed. V gorkejih deželah je to seveda drugače. Divjaki skačejo kar nagi. Ali pravil, po katerih se ima ravnati obleka, ne pišemo za nje. Morali bi jih prej navaditi na obleko sploh, in potem bi jih zamogli še le opozoriti, kako oblačilo je za nje najsposobniše.

Med vsemi živečimi stvarmi je le človek brez obleke. Ribe imajo luskinge, tice perje in dojlilke grivo; ali človek je čisto gol. Ako bi ga ne zavili stariši takoj po rojstvu v toplo odejo, revno bi poginil mraza. Obleka mu je tedaj potrebna, da se ž njo varuje mraza, in da si ohranja ž njo zdravje. To ste dve poglavitni točki. In res, koliko si prizadevamo, da ne pride noben vetrič do našega trupla; ali kako malo pazimo na to, da je naša obleka zdravju pospešljiva! Ravno s tem, da se tako skerbno varujemo mraza, največ škodujemo zdravju.

Kaj se tedaj tirja od obleke, da je zdravju pospešljiva? Treba je, da ohranja našo lastno toploto, ako je zvonaj merzlo; ali da ostane naše truplo hladno, ako je zvonaj vroče; ona mora dalje varovati telo mokrote in ne sme ovirati menjevanje zraka skozi kožo. (Dr. Gauster.)

Znano je vsacemu, da dihamo skozi usta in nos. Ali to ni dovolj. Tudi koža ima to lastnost, da gre zrak skozi njo v telo in iz njega. Zrak, ki ga prejemamo skozi usta in nos, ne zadostuje, zato ga jemlje nekaj tudi koža v sebe. Ako bi nosili tedaj tako obleko, ki bi ne pustila zraka do kože, bi čisto ustavili to dihanje naše kože. Ostalo bi v nas mnogo slabega zraka, ki gre le po tem potu iz trupla.

Da ima razna obleka različno moč sprejemati gorkoto, in da je barva pri tem tudi merodajna, to je za potrebo vsacemu znano. To se tudi izveršuje; kajti po leti nosimo bolj živobarvena in po zimi temno-barvena oblačila.

Kar je prav, je prav. Čisto od več je pisati o stvareh in jih učiti, ktere umemo; ali jako potrebno je pisati o stvareh, ktere mislimo najboljše izverševati, pa jih najslabje.

Obleka se mora ravnati tudi po delih našega trupla. Na glavi, vratu in persih mora biti bolj lahka, na trebuhu in nogah topljeja. Posebno na noge je treba paziti, one so jako važen del trupla. Pomisliti je le treba, koliki siromaki so hromci. Navadno se pa ravna ravno nasprotno. Glavo, vrat in persi ne moremo nikdar dosti poviti, na noge pa ne mislimo dosti. Od tod prihaja tudi, da otroke tolikokrat boli vrat. To je čisto lahko. Treba jih je le enkrat spustiti z golim vratom na zrak, in takoj so bolni. Nasproti pa stariši otroka celo po leti nikdar ne puste brez črevelj, ali po zimi ga izpuste bosega na sneg. Ni treba misliti, da se mu bodo na tak način uterdile noge. Špartanski mladenčiči

so seveda skakali bosi po snegu, ali oni tudi po leti niso nosili škorenj. Pri nas je pa že taka navada, ne opuščajmo je tedaj nikdar.

Svariti se mora tudi pred preozkimi zavratniki in modreci, in pred pretesnimi črevlji. Taki zavratniki ovirajo kerv, da ne more tako prosto teči v glavo, modreci stiskajo persi, da se ne morejo pri dihanji tako razširjati kakor je potreba, in da serce ne more tako prosto biti. Pretesni črevlji pa napravijo kurja očesa in druge bolezni na nogah. Napačna je misel, da tesni črevlji naredé nogo lepšo in ličnejšo. Ali če tudi pustimo veljati to, vendar ako pomislimo, koliko kurjih oces je na nji, in koliko bolečin, ima prestati tak človek za svojo lično nogo, bomo gotovo zoper ozko obutalo. Pa je že tako v sedanjem času. Kdor ima široke črevlje, velja v naših očeh kot zarobljenec, ki še ni prejel politure življenja, ki ni sposoben za više kroge, v katerih mora biti vse majheno, v katerih se ne sme veliko jesti; ali mnogo govoriti in malo misliti. Odgoja pa ne sme gledati na te kroge in tudi ne na nizke. Njen cilj in konec je zdravje človeškega trupla in duha, in vse drugo je le postranska stvar.

Ženske si napravljajo obleko tako, da jim prav na tesnem leži na telesu. Persi jim morajo čisto v oklepah biti, čez pas so tako tenke, „da bi jih lahko s persti objel“. O škodljivosti tega oklepanja z modreci sem že zgoraj govoril. In ženske so raje bolne, kot pa bi odvergle taka oblačila. Saj bi pa bilo tudi jako gerdo, ako bi bile čez persi malo širje. Ne, če bi opustile vse tako oklepanje, bi postalo to v navado, in bilo bi tudi lepo. Nihče bi se ne spodtikal nad njimi. Le začeti je treba. Vsak začetek je v resnici težak. Od konca bodo imele one ženske marsikaj prestati, ali pozneje se bode vse posmehovalo onim, ki bodo še vedno nosile ozke modrece. Tako je pri vsaki noši. Nekdaj je bilo gosposko nositi široke obroče ali krinoline; ako jih pa sedaj nosi kaka ženska, se ji smejemo. Upajmo vendar, da pride enkrat navada, nositi na persih krinoline. To iznajdbo priporočam vsem tistim, ki razglašujejo nove mode. Jaz si nič drugzega ne izprosim, kot da povedó, da sem jaz priporočil to nošo. Ženske se je bodo takoj poprijele; saj one vse to ljubijo, kar je novo, ako je lepo, ali ne. Lepo bi res ne bilo, nositi krinoline na persih, ali bilo bi novo, in to je glavna stvar. Ali je n. pr. to lepo, da nosijo ženske na neizrekljivem delu trupla celo gorovje, ali da so lasje nakopičeni kot verh Triglava; na verhu pa še čepi klobuček, kateri človek, ki stoji na lastnih nogah komaj z očmi doseže. Čemú so dalje repi na oblekah? Edino zato, da prašé po cestah. Od vsega se mora davek plačevati, jaz ne umem, zakaj se od teh repov tudi ne. Ženske, ki jih nosijo, potrebujejo trikrat več prostora kot druge. Za prostor se mora plačati. Previdno bi bilo plačati tudi onim, ki morajo požirati prah, kateri naredé ti repi, kajti ti repi so najboljši pripomoček, dobiti pljučnico. Saj je dovolj prahu, ki ga naredi veter, čemu ga še podpirati s tem sredstvom! Jaz tedaj predlagam, naj se k pridu države

in njenih prebivalcev napravi davek, ki naj se ravna po dolgosti teh repov. Prepovedati jih ni treba kar naravnost, kajti obleka je svobodna; ali naložimo davek na nje, to bo koristilo.

To pa še ni dovolj, da stiskajo ženske svoje telo, tudi otroci imajo terpeti zaradi te navade. Komaj zapusti otrok materino telo, v katerem je ležal sključen celih devet mesecev, že ga čakajo druge vezi, s katerimi se vklene njegovo mlado telo. On bi se rad še malo stegnil, malo premikal, malo obernal, ali tega mu ne pusté ljudje. Berž prihité s pleniciami, povoji in trakovi in v hipu je ovit in zvezan. Rousseau pravi o tem: „Jaz ne vem, kaj si je otrok pridobil s svojim rojstvom. Vezi, v katerih se imajo otrokovi udje, morajo ovirati kervotok, sok in otroka, da ne postane krepak, in da ne raste. V krajih, kjer ne poznajo ljudje te pretirane previdnosti, je vsakdo velik, močan in terden. Stari Peruanci so zavijali svoje otroke prav na leško, ter so jim puščali roke proste. Če so jih vzeli iz teh povojev, so jih postavili v jamo, ktero so navlašč zato izkopali in z rutami obložili. Na ta način so imeli otroci roke proste, ter so zamogli glavo in truplo premikati, kakor so hoteli; ali pasti niso mogli in se poškodovati. V deželah pa, kjer se povijajo otroci, mergoli vse gerbavih, sključenih, krivonogih in pokvek vsake baže. Iz strahu, da bi si otroci ne pokvarili s prostim gibanjem svojih udov, hitimo jih po sili pokvariti. Radi bi jih ohromili na vseh udih, da bi ne postali pokveke“.

Čemú tedaj povijamo otroke? Pervič zato, da bi ne postali sključen, krivonogi i. t. d.; drugič pa zato, ker smo mi leni in premalo pazljivi na nje. Dobro vemo, da smo sami krivi mnogih otroških napak, ker ne pazimo dosti na nje. Hočemo jih tedaj popraviti. To je sicer lepo od nas; ali sredstva, katerih se poslužujemo, niso vselej prava. Tako se tudi stariši boje, da bi se otrok ne poškodoval kaj, zato mu denejo vezi na telo. Ali to je jako nespametno. V tem obziru zavrača Rousseau to ugovarjanje štarišev. On pravi: „Če se bo otrok enkrat poškodoval, bo pa drugič bolje pazil, da se ne bo. Usmertiti se mu je pa nemogoče, saj ne bode nihče tako nespameten, da bo postavljaj zibel kraj brezdna, ali dajal otroku nevarne igrače. In zakaj bi varovali tako otroka vsake bolečine? Natora, ki je najboljša odgojiteljica, ga tudi ne varuje, ampak pošilja mu že v prvi mladosti vsakoršne bolezni, predno dobi zobe, čuti jako velike bolečine i. t. d. Zakaj tedaj ravnamo natori nasproti?“

Kaj porečemo o kožuhih, ki so tako strahovito debeli, in ki tako prijetno ogrevajo naše telo. No, starim ljudem jih iz serca privoščimo, ali pri mladih naj se odpravijo. Ž njimi se nič družega ne doseže, kot da se telo pomehkuži. Res, da je skerb za zdravje otrokovo prva skerb štarišev, in da jih je ta skerb tudi pripeljala do tega, da jim kupujejo taka oblačila; vendar kaj pomaga to, ako se jim na drugi strani več

škoduje. Kmet je terdneji od gospode, zato ker ni od perve mladosti že tako povit. Posebno veliko kožuhovine potrebujejo ženske. Med tem, ko nese moški celega medveda na herbtu, zdihuje ženska pod štirimi jazbeci, t. j. pod njihovimi kožami. Ali ni to strašna muka za nežni spol? — Varujmo tedaj naše ženske! Ne nalagajmo jim toliko kožuhovine na herbet! Naj malo zmerzujejo; nič ne de! Ogrejmo jih mi s pravo ljubeznijo! Tako bomo dobili terdne in nežne žene, ne pa take, katerim je všla vsa čutiljivost v kožo. Serce je pa ostalo suho in prazno.

Ženske smo le moški pokvarili. Ako vidimo ktero, ki si je ohranila svoje krepkost, in ki se ne briga dosti za taka sredstva zoper mraz, se ji posmehujemo. Ona je robata, pravimo. Ali zdrava je, gospoda moja, in to je glavna stvar. Pri ženski ni treba gledati na čutečo kožo, ampak na čuteče serce.

Vernimo se zopet k otrokom. Gledati moramo tudi na njihove postelje. Pustimo jih raje ležati na slami, kot na perji. Perje je mehko, in ni čuda, da postane tudi telo, ki je zakopano v njem, mehkužno. Pa še drugo napako imajo pernice. One so pregorke. One razgrejejo otroku herbtanec, in v tem razgretji imajo vse skrivne bolezni svoj izvir. Naj ne mislijo stariši, da kaj manj ljubijo svoje otroke, ako jih pusté ležati na slami. Kmetje delajo tudi tako, in zato nič manj ne ljubijo svojih otrok. Ni čuda, da se v sedanjem času tako množe skrivne bolezni. Otroci, o katerih bi nihče ne mislil, se že oskrunjajo sami. Toliko bledih obrazov vidimo pri naši mladini, vprašujemo in vprašujemo, od kod to? saj imajo tako dobro hrano, in jedó tako radi. Ali to prihaja od čisto kaj družega. In ako jim pridemo naposled v okom, potem pa stermimo, in obupani vprašujemo: kdo mi je pokvaril dečka, kdo hčer? Največ jih pokvarimo sami s svojim nepremišljenim govorjenjem, dejanjem in s posteljami.

„Gorjé mu, kdor pohujša ktereга teh malih!“ je dejal naš izveličar, stokrat gorje mu pa, ako je odgojitelj!

Čuvajmo nad otroki, da takoj, ko pridejo v postelj, tudi zaspe. Raje naj ostanejo dalj po konci. Otrok, ki leži v postelji, pa ne spi, premišlja vsakoršne stvari, in tako mu tudi vsakoršne napačne misli lahko pridejo v glavo, ktere ga zapeljejo v skrivne grehe. (Dalj. prih.)

Dr. Jakob Zupan.

V „Illyr. Bl.“ št. 13. nahaja se spisek Zupanov: „*Beitrag zur Kunde berühmter Krainer*“, kjer se (po Engelberti Klüpfel *Necrologium*. Friburgi. 1809) opisuje **Georg Carl Staravasnik** (Staravasnik t. j. Altdorfer), kateri je roj. v Kamniku l. 1748 postal na Dunaju doktor in l. 1774 profesor zdravilstva na vseučilišču v Freiburgu, kjer je obče spoštovan in ljubljen umrl l. 1792 in so mu pristojen spominek postavili prijatli.